

Yttrande

Datum
2025-07-11

Diarienummer
6.1.17-08348/2025

Regeringskansliet
Socialdepartementet
103 33 Stockholm

Delbetänkande Stärkt pandemiberedskap (SOU 2025:48)

(Ert diarienummer S2025/00922)

Jordbruksverket har beretts tillfälle att yttra sig över ovan rubricerat betänkande.

Sammanfattning

Jordbruksverket anser att de delar av delbetänkandet som vi berörs av är välgrundade och relevanta men behöver kompletteras när det gäller det europeiska och internationella samarbetet på djursidan vilket är en viktig del av samverkan för att uppmärksamma hot i form av nya smittämnen och för hanteringen av dessa. Det är viktigt att även de regelverk och standarder som gäller smittor hos djur ligger till grund för den nationella strategin.

Det är positivt att utredaren lyfter behovet av tydlig ansvarsfördelning och samverkan. Jordbruksverket är positivt till det uppdrag utredaren föreslår för ett antal myndigheter i syfte att se över regelverk och arbetssätt. Effektiv samverkan mellan myndigheter bör också ingå i det uppdraget.

Vi lyfter några aspekter på beredskap när det gäller försöksdjur då utredaren särskilt pekar på behovet av forskning och snabbstart av forskning. Merparten av försöksdjur som används i Sverige är importerade och en pandemi och andra samhällsstörningar kan störa eller stoppa denna handel.

Övergripande synpunkter

Jordbruksverket anser att de delar av delbetänkandet som vi berörs av är välgrundade och relevanta. Vi lämnar för det fortsatta arbetet med en stärkt pandemiberedskap både generella och mer specifika synpunkter.

Det är positivt att Jordbruksverket nämns bland de myndigheter som bör omfattas av uppdraget att se över regelverk och arbetssätt så att oklara ansvarsförhållanden förebyggs. Jordbruksverket anser att det i uppdraget också bör ingå att säkerställa en effektiv samverkan mellan myndigheter. För att samverkan mellan myndigheter ska fungera effektivt krävs, förutom ändamålsenliga regelverk och tydlig

ansvarsfördelning, att myndigheter har gedigen kunskap om andra myndigheters ansvarsområden och formerna för samverkan. Att upprätthålla förutsättningar för en effektiv samverkan kräver tid och resurser.

Det är positivt att utredningen uppmärksammar behovet av samverkan mellan det humanmedicinska och veterinärmedicinska området och mellan de myndigheter som har ansvar inom respektive område. Såvida det inte handlar om en smitta helt utan zoonotisk potential kommer bedömningar att behöva göras av hur smitta hos djur ska hanteras, även om djuren skulle anses ha begränsad betydelse för pandemins utveckling och kanske inte heller kommer att anses vara ett allvarligt djurhälsoproblem. Det kommer att finnas ett behov av att ta ställning till frågor om riskvärdering och riskhantering, ansvarsfördelning, kommunikation, ersättning etc. för att säkerställa en proportionerlig och lämplig hantering även på djursidan. Det är bra att betänkandet också tar upp behovet av övningar som involverar relevanta aktörer.

Förslaget till strategi tar sin utgångspunkt i de regelverk som gäller smittskydd för människor. Jordbruksverket anser, liksom utredaren, att den nationella strategin för hantering av pandemier bör vara tvärsektoriell. Mot bakgrund av det menar verket att strategin även bör grundas i de regelverk och standarder som gäller för djursjukdomar och zoonoser.

Jordbruksverket gör också bedömningen att en tydlig finansiering av arbetet med strategin kan bidra till en förbättrad styrning och uppföljning. Att det finns finansiering är en förutsättning för att få driv och tillräckligt med avsatta resurser för arbetet.

Synpunkter kopplade till europeiskt och internationellt samarbete

I betänkandet finns en översikt över relevanta regelverk och samarbeten på europeisk och nationell nivå (avsnitt 3.4) vilken ger en god bild av dessa när det gäller smittskydd på humansidan. Utredaren skriver att nästa pandemi sannolikt kommer orsakas av ett nytt luftvägsvirus. Ett sådant virus kan vara ett tidigare helt okänt virus, ett känt djurvirus som nyligen överförts till människa eller ett känt humant virus som påtagligt har förändrats.

Mot bakgrund av att ett djurvirus är ett av de scenarier som utredaren särskilt lyfter saknar vi en beskrivning av de europeiska och internationella samarbeten som finns för djurhälsa och smittskydd för djur. På europeisk nivå kan exempelvis rådsarbetsgruppen för chefsveterinärer (CVO-gruppen) nämnas. Den har en viktig funktion för samarbetet mellan djur- och humansidan och diskuterar strategiska frågor kopplat bland annat till utbrott av allvarliga smittsamma djursjukdomar inkluderat zoonoser. Vi vill också peka på den samverkan som finns mellan CVO-

gruppen och Hälsosäkerhetskommittén (Health Security Committee, HSC) där flera gemensamma möten hållits med anledning av spridning av högpåtagat fågelinfluensa.

Det är av yttersta vikt att human- och djursidan samarbetar och håller varandra informerade vid händelser som berör båda sektorerna. Inom EU har vi också, reglerat i EU-lagstiftningen om djurhälsa, krav på rapportering av förtecknade samt nya (emerging) sjukdomar hos djur i systemet ADIS (Animal Disease Information System). På så vis håller medlemsländerna varandra informerade om utbrott som även kan ha zoonotisk potential.

När det gäller det internationella arbetet är WOAHA (Världsförbundet för djurhälsa) av yttersta vikt när det gäller bl.a. övervakning, tidig upptäckt och rapportering av sjukdomar hos djur, inkluderat zoonoser och nya (emerging) sjukdomar. WOAHA omfattar ca 180 medlemsländer och har en viktig funktion när det gäller att dela information om upptäckta djursjukdomar i medlemsländerna och så även avseende nya sjukdomar som kan utgöra risk för spridning mellan djur och människa. WOAHA har också en viktig funktion i samarbetet rörande One Health-frågor, där organisationen utgör en viktig del i samarbetet över sektorsgränserna genom den så kallade kvadripartiten som utöver WOAHA består av WHO (World health organization), FAO (Food and agriculture organization of the United Nations) och UNEP (UN Environment programme).

Synpunkter kopplat till försöksdjursverksamhet och forskning

Säkerställ beredskap för vaccin och antimikrobiella läkemedel (10.8.6)

För att överhuvudtaget få tillgång till vaccin och antimikrobiella läkemedel krävs i första skedet forskning och framtagande av produkterna. Forskning om sjukdomar samt framtagande och kontinuerlig säkerhetstestning av vaccin och antimikrobiella läkemedel innefattar många gånger användandet av försöksdjur. Det är därför viktigt att arbete med försöksdjur omfattas av planeringen av stärkt pandemi-beredskap.

Initiera forskning som bidrar till stärkt pandemiberedskap (10.8.7)

Djurskydd och tillräcklig åtkomst till försöksdjuren

Utredaren resonerar kring behov av arbetsplatsåtgärder och arbetsplatsstängningar. Försöksdjur ska enligt Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:9) om försöksdjur ha tillsyn minst en gång per dag. Beroende på vilket försök som utförs och de individuella djurens status kan de behöva mer tillsyn än så. Vid ett smittutbrott kan det uppstå problem med tillgång till personal till följd av sjukdom och/eller begränsningar i antal personer som får vistas på försöksdjursanläggningen samtidigt. Tillsynen kan då bli problematisk. Även

planerade försöksåtgärder kan bli svåra att utföra. Från covid-19-pandemin vet vi att bland annat denna problematik ledde till att försöksdjur i andra länder avlivades. Avlivningar innebär ekonomiska förluster då inköpta/framavlade djur avlivas utan att några forskningsresultat hunnit tas fram och bortkastad forskning om påbörjade försök behöver avslutas i förtid.

En av grunderna för att få utföra djurförsök är att användningen är angelägen ur allmän synpunkt.¹ Försöksdjursverksamhet är ett exempel på samhällsviktiga uppdrag eftersom det bidrar till forskning och utveckling som kan vara avgörande för människors liv och hälsa. Myndigheten för samhällsskydd och beredskap har pekat ut forskning som viktig samhällsfunktion.² Försöksdjursverksamheter kan drabbas av en minskad personalstyrka, antingen till följd av sjukdom eller av att beslut om begränsningar i antalet personer som får vistas på platsen samtidigt införs. Det är därför viktigt att lämpliga åtgärder vidtas så att forskning kan upprätthållas och att försöksdjurens omvårdnad säkras i så hög grad som möjligt. Försöksdjursanläggningar skulle själva kunna bidra till att minska riskerna genom att, inom ramen för den allmänna beredskapsplaneringen ta fram egna beredskapsplaner för smittutbrott.

Tillgång till försöksdjur

Vid en pandemi kan transporter försenas eller stoppas helt. Merparten av försöksdjuren importeras och importen kan bli påverkad under en pandemi. Det behöver finnas planering för att minska risken för brist på försöksdjur och för att hantera den situationen så bra som möjligt.

Snabbstarta allsidig pandemiforskning (10.9.6)

Tillstånd för försöksdjursverksamhet

Det är ett bra initiativ att lyfta behovet av att kunna snabbstarta forskning. För att få utföra djurförsök krävs flera olika tillstånd, dels från Jordbruksverket, dels från regionala djurförsöksetiska nämnder. Det är viktigt att denna tillståndsgivning kan fortgå även under ett pandemiutbrott. Myndigheterna bör kunna hantera tillståndsgivningen i någon form av snabbspår som gör att forskningen kan starta så fort som möjligt.

Övriga specifika synpunkter

Redogörelsen för utbrott av högpåtaglig fågelinfluensa

¹ 7 kap. 10 § 2 stycket djurskyddslagen (2018:1192).

² Lista med viktiga samhällsfunktioner – Utgångspunkt för att stärka samhällets beredskap, <https://rib.msb.se/filer/pdf/29800.pdf>.

I betänkandet står det ”Analysen bör utgå från de brister som identifierades från covid-19-pandemin eller erfarenheter från andra händelser med större utbrott av smitta, exempelvis utbrott av afrikansk svinpest samt utbrott av högpatogen fågelinfluensa, båda händelser inträffade hösten 2023”.³ Den redogörelsen är inte korrekt. Under hösten 2023 hade vi inget utbrott av högpatogen fågelinfluensa. Däremot hade vi vårt största utbrott av högpatogen fågelinfluensa under 2020 - 2021 som drabbade 25 anläggningar. Vi hade också två utbrott av fågelinfluensa 2024 samt större utbrott av Newcastlesjuka under våren 2024.

I detta ärende har vikarierande generaldirektören Anna Olofsson beslutat. Maria Ekengard har varit föredragande. I den slutliga handläggningen har också ställföreträdande chefsjuristen Håkan Jöngren, Ylva Purfürst och Elisabeth Hallin – Bergvall deltagit.

Anna Olofsson

Maria Ekengard

Yttrandet har signerats digitalt och saknar därför namnunderskrifter.

³ Sid 988, första stycket.